

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันแนวโน้มทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศมีการขยายตัวอย่างรวดเร็วและเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นเทคโนโลยีสมัยใหม่มากขึ้น ทั้งด้านอุตสาหกรรมและการบริการ ทำให้ตลาดแรงงานมีความต้องการแรงงานระดับพื้นฐานที่มีทักษะวิชาชีพในอัตราที่สูงมากขึ้น เพื่อเพิ่มคุณภาพในการผลิตแข่งขันกับตลาดต่างประเทศ การเปลี่ยนแปลงและความต้องการดังกล่าวย่อมมีผลกระทบต่อสภาพของตลาดแรงงาน ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการจัดอาชีวศึกษาของประเทศ ที่จะต้องมีการพัฒนารูปแบบและวิธีการให้สามารถจัดการศึกษาเพื่อผลิตกำลังคนระดับกลางที่มีความรู้ความสามารถ มีทักษะและประสบการณ์ที่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานและการประกอบอาชีพอิสระได้อย่างแท้จริง

การศึกษาเป็นหัวใจของการพัฒนาประเทศและเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอาชีวศึกษาเป็นรากฐานอันสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เพราะความเจริญของประเทศขึ้นอยู่กับทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพสามารถตอบสนองความต้องการของการขยายตัวด้านธุรกิจและอุตสาหกรรม รวมทั้งรู้จักนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการที่ประเทศไทยจะแข่งขันกับประเทศอื่น ๆ ได้นั้น การอาชีวศึกษาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการนำประเทศไทยเข้าสู่การแข่งขันในโลกยุคคลื่นแห่งความรู้หรือยุคแห่งเทคโนโลยีสารสนเทศ (กรมอาชีวศึกษา, 2545:33)

การอาชีวศึกษาเป็นกระบวนการจัดการศึกษาเพื่อเข้าสู่ชีวิตการทำงานเพื่อประกอบอาชีพ โดยการผลิตและพัฒนากำลังคนระดับกึ่งฝีมือ (Semi-Skill) ระดับฝีมือ (Skill) ระดับเทคนิค (Technician) และระดับเทคโนโลยี (Technologist) ที่มีคุณภาพ และมาตรฐาน สามารถตอบสนองตามความต้องการของตลาดแรงงาน และการประกอบอาชีพอิสระ สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี อาชีวศึกษาเป็นการศึกษาที่มีความสำคัญยิ่ง เพราะเป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนมีทักษะ มีฝีมือที่จะประกอบอาชีพเลี้ยงตัวเองได้ ตลอดจนสามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนา และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข กระบวนการจัดการศึกษายึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและ

เต็มตามศักยภาพ ในอดีตอาชีวศึกษาถือเป็นองค์หนึ่งของการศึกษาที่ประกอบด้วย พุทธิศึกษา พลศึกษา จริยศึกษาและหัตถศึกษา หมายความว่าอาชีวศึกษาจะต้องพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านสติปัญญา ด้านร่างกาย จิตใจ และด้านทักษะ ความสามารถในการประกอบอาชีพ

ในมาตราที่ 20 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้บัญญัติไว้ว่าการจัดการอาชีวศึกษา การฝึกอบรมวิชาชีพ ให้จัดในสถานศึกษาของรัฐ สถานศึกษาของเอกชน สถานประกอบการหรือโดยความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา กับสถานประกอบการ ทั้งนี้ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการอาชีวศึกษาและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการจัดการอาชีวศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล จึงต้องผสานความร่วมมือในลักษณะทวิภาคีกันทั้ง 2 ฝ่าย โดยสร้างอาชีวศึกษาให้เกิดขึ้นภายในโรงงาน หรือภายในสถานประกอบการที่ได้มาตรฐาน เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกภาคปฏิบัติในสถานการณ์จริง มิใช่สถานการณ์จำลอง ดังเช่นแต่ก่อน และฝึกปฏิบัติงานกับครูฝึกที่เป็นผู้ชำนาญงานในสาขาวิชานั้นๆ โดยตรง ในเรื่องนี้ต้องยอมรับว่าระบบราชการนั้นยังจำกัดในเรื่องของงบประมาณในการที่จะจัดซื้อ จัดหาและพัฒนาเครื่องจักรกลให้ทันสมัยอย่างต่อเนื่อง แต่องค์กรธุรกิจจะมีการแข่งขันกันสูงเพื่อเพิ่มคุณภาพในการผลิต มีการพัฒนาเครื่องมือ เครื่องจักรกลและคอมพิวเตอร์ที่ใช้ในอุตสาหกรรมที่ทันสมัย มีสำนักงานสมัยใหม่ มีทีมงานที่มีคุณสมบัติเพียงพอที่จะสอนเยาวชนให้สามารถทำงานตามกระบวนการสมัยใหม่ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากการติดตามผู้สำเร็จอาชีวศึกษาพบว่ายังขาดทักษะในการทำงานจริง สถานประกอบการต้องให้การฝึกอบรมก่อนจึงจะลงมือปฏิบัติงานได้ อีกทั้งผู้สำเร็จการศึกษายังขาดระเบียบวินัยและความอดทนในการทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ทั้งนี้เนื่องจากครู อาจารย์ในสถานศึกษาไม่มีประสบการณ์จากการทำงานจริงในสถานประกอบการ เครื่องมือเครื่องจักรในสถานศึกษาไม่ทันสมัย (กรมอาชีวศึกษา, 2545:10) กรมอาชีวศึกษาซึ่งมีหน้าที่หลักในการจัดการอาชีวศึกษา ได้เห็นถึงความสำคัญดังกล่าวจึงได้มีนโยบายจัดการศึกษาร่วมกับภาคเอกชนหรือสถานประกอบการในการจัดอาชีวศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งความร่วมมือในการฝึกปฏิบัติ ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาในด้านคุณภาพของแรงงานระดับช่างฝีมือ ที่จำเป็นต้องมุ่งเน้นทักษะและประสบการณ์ตรง เพื่อให้คุณภาพได้มาตรฐานของตลาดแรงงาน ซึ่งการจัดการศึกษาดังกล่าวเรียกว่าการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี (Dual Vocational Training:DVT)การจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี จัดขึ้นตามโครงการความร่วมมือระหว่างรัฐบาลสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันกับรัฐบาลไทย โดยกรมอาชีวศึกษาได้นำแนวคิดการจัดการอาชีวศึกษาในระบบทวิภาคีของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันเข้ามาประยุกต์ใช้เมื่อปี พ.ศ. 2534 โดยได้ร่วมกับสถานประกอบการเปิดสอนหลักสูตรประเภทวิชาต่างๆ เพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนกำลังคนให้ตรงกับความต้องการ

ของสถานประกอบการ และสอดคล้องกับแผนพัฒนาฉบับที่ 8 ที่ให้ทุกส่วนของสังคมร่วมรับผิดชอบ ในการจัดทำหลักสูตรทวิภาคีเป็นไปตามโครงสร้างของหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ซึ่งสถานศึกษาจะต้องจัดให้เรียนครบตามโครงสร้างหลักสูตรจึงจะจบการศึกษา ผู้ที่เข้ามาเรียนในระบบทวิภาคีจะต้องลงทะเบียนเป็นนักเรียนของสถานศึกษาซึ่งจัดการเรียนการสอนส่วนหนึ่งอยู่ในสถานศึกษา แล้วทำความเข้าใจไปฝึกปฏิบัติตามโครงสร้างรายวิชากับสถานประกอบการ โดยจัดให้เรียนในสถานศึกษา 1-2 วันต่อสัปดาห์แล้วฝึกปฏิบัติอีก 3-4 วัน หรือเรียนในสถานศึกษาสลับกับฝึกปฏิบัติในสถานประกอบการครึ่งภาคเรียน ซึ่งมีสถานประกอบการให้ความร่วมมือจัดการเรียนการสอนระบบทวิภาคีทุกประเภทวิชาจำนวนมาก เช่น ปีการศึกษา 2545 มีสถานประกอบการจำนวน 6,477 แห่ง เข้าร่วมกับสถานศึกษาจัดการเรียนการสอนระบบทวิภาคี (กองแผนงาน,2545:2) และในปีการศึกษา 2546 เฉพาะสถานศึกษาในภาคตะวันออกและกรุงเทพมหานครจำนวน 66 แห่ง มีสถานประกอบการเข้าร่วมจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีจำนวน 1,962 แห่ง (ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาการอาชีวศึกษาภาคตะวันออก,2546:10)

การจัดอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีที่ผ่านมาประสบความสำเร็จเป็นอย่างดีในระดับหนึ่งแต่อย่างไรก็ตามยังพบว่ามีปัญหาหลายประการด้วยกัน กล่าวคือ หลักการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีไม่ชัดเจน สถานศึกษาขาดความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติ การนิเทศติดตามผลไม่สมบูรณ์ ขาดความเข้าใจในการวัดผล ขาดองค์รกรกลางในการประสานแก้ไขข้อขัดข้องในการปฏิบัติงาน กฎ ระเบียบ แนวปฏิบัติ ยังไม่เอื้อต่อความคล่องตัวในการดำเนินงาน (สำนักงานเลขาธิการ,2539:149) จากปัญหาดังกล่าวกรมอาชีวศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาในปัจจุบัน) โดยสำนักงานโครงการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีได้ร่วมกับคณะที่ปรึกษาฝ่ายรัฐบาลสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันภายใต้โครงการความร่วมมือทางวิชาการไทย-เยอรมันGTZ (Deutsche Gesellschaft fuer Technische Zusammenarbeit GmbH) ร่วมมือกันในการจัดการเรียนการสอนระบบทวิภาคีในสถานศึกษาโดยการวางแผนการฝึกปฏิบัติให้สอดคล้องกับหลักสูตรที่ใช้ในสถานศึกษา เพื่อเป็นการพัฒนาการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีภายในสถานศึกษาและสถานประกอบการ ประกอบกับในปีพ.ศ. 2538 กรมอาชีวศึกษาได้มีนโยบายที่กล้าหาญให้สถานศึกษาที่มีความพร้อมจัดการเรียนการสอนระบบทวิภาคี เพื่อให้การอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีขยายไปทั่วประเทศ จึงทำให้กรมอาชีวศึกษามีแนวคิดที่จะเพิ่มจำนวนบุคลากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีเพื่อเป็นกำลังสำคัญในการทำงานตามนโยบายดังกล่าว สำนักงานโครงการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีร่วมกับคณะที่ปรึกษาเยอรมันจึงได้คัดเลือกบุคลากรจากหน่วยงานและสถานศึกษาเข้ารับการอบรม ภายใต้ชื่อโครงการการอบรมเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ซึ่งโครงการมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการอาชีวศึกษาระบบ

ทวิภาคีได้ประสานงาน ให้ข้อเสนอแนะเสนอแนวทางปฏิบัติ แก้ไขปัญหาให้กับสถานศึกษาต่างๆในแต่ละภาคอย่างใกล้ชิด อีกทั้งจะต้องปฏิบัติภารกิจและหน้าที่ความรับผิดชอบที่ได้รับมอบหมายตลอดจนนำความรู้ที่ได้รับจากการอบรมไปใช้งาน โครงการอบรมนี้เริ่มขึ้นในปีพ.ศ. 2541 – 2544 รวม 4 รุ่น ผู้รับการอบรมมีจำนวนทั้งสิ้น 80 คน จากทุกภูมิภาค ได้แก่ ภาคกลาง 16 คน ภาคเหนือ 16 คน ภาคใต้ 16 คน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 16 คน ภาคตะวันออกและภาคกลางบางส่วน 16 คน

จากการที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีทั้ง 4 รุ่น ได้จบการอบรมแล้วนั้น จนถึงปัจจุบันยังไม่มีติดตามผลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีอย่างเป็นระบบ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี เพื่อนำข้อมูลมาเป็นข้อเสนอเพื่อใช้ประกอบในการปรับปรุงการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้นต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์

เพื่อติดตามผลการปฏิบัติงานเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีรุ่นที่ 1 – 4 ของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

1.3.1 การวิจัยในครั้งนี้จะทำการติดตามผลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีรุ่นที่ 1 – รุ่นที่ 4 โดยติดตามการปฏิบัติงานในส่วนต่าง ๆ ดังนี้

1.3.1.1 การปฏิบัติงานตามหน้าที่ความรับผิดชอบ

- ก) การติดต่อประสานงานและวางแผนการดำเนินงาน
- ข) การประชาสัมพันธ์
- ค) การวางแผน/โครงการ/ส่งเสริมและพัฒนาการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี
- ง) การดำเนินการและประเมินผลการจัดการอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับครูในสถานศึกษา
- จ) การดำเนินการและประเมินผลการจัดการอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับครูฝึกในสถานประกอบการ
- ฉ) การให้คำปรึกษา/ข้อมูล/ข่าวสารและคำแนะนำเกี่ยวกับการดำเนินงาน
- ช) การนิเทศและประเมินผลการดำเนินงาน

1.3.1.2 การนำความรู้จากการอบรมไปใช้งาน

- ก) หลักสูตรภาษาอังกฤษเร่งรัด
- ข) การจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี
- ค) การเตรียมการจัดการอบรม/สัมมนา
- ง) เทคนิคการจัดประชุม
- จ) การวางแผนการจัดการ
- ฉ) การประเมินผล

1.3.2 ประชากรที่ให้ข้อมูลในการวิจัย

ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีรุ่น 1-4 ที่เข้าร่วมการอบรมจำนวน 80 คน และผู้บังคับบัญชาของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการอาชีวศึกษา

1.3.3 ระยะเวลาในการเก็บข้อมูล

เดือน สิงหาคม 2549- ธันวาคม 2549

1.4 คำถามในการวิจัย

1.4.1 เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีได้ปฏิบัติงานตามหน้าที่ความรับผิดชอบมากน้อยเพียงใด

1.4.2 เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับหลักสูตรการอบรมและประโยชน์ที่ได้รับ

1.4.3 เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ได้นำความรู้และทักษะต่าง ๆ ที่ได้รับจากการอบรมไปใช้ปฏิบัติงานได้มากน้อยเพียงใด

1.4.4 ผู้บังคับบัญชามีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามหน้าที่ความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี

1.5 ข้อตกลงเบื้องต้น

1.5.1 ผู้ตอบแบบสอบถามตอบด้วยความเต็มใจ จริงใจและตรงกับสภาพความเป็นจริงโดยมิได้หวังประโยชน์ใดๆทั้งสิ้น เป็นคำตอบที่มีความน่าเชื่อถือ

1.5.2 ในการวิจัยครั้งนี้ศึกษาข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีเฉพาะผู้ที่สามารถติดต่อได้โดยไม่รวมผู้เกษียณอายุและลาออกจากราชการ

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

การติดตามผลการปฏิบัติงาน หมายถึง การศึกษาผลการนำความรู้ความสามารถและประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้รับจากการอบรมไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานให้เกิดประโยชน์ต่อหน่วยงานหรือไปใช้ในกระบวนการเรียนการสอน เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษาของนักศึกษาในสถาบันที่สอน

ผู้บังคับบัญชา หมายถึง หัวหน้างานเบื้องต้นที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีปฏิบัติงานอยู่ด้วย มีหน้าที่ความรับผิดชอบ ควบคุมดูแลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีอย่างใกล้ชิด

สถานประกอบการ หมายถึง หน่วยงานประกอบธุรกิจภาคเอกชนและภาครัฐ ที่เข้าร่วมโครงการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีของกรมอาชีวศึกษา

เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี หมายถึง ครู-อาจารย์ เจ้าหน้าที่ ผู้บริหาร และศึกษานิเทศก์ที่ผ่านการอบรมหลักสูตรเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีและกรมอาชีวศึกษาได้แต่งตั้งเป็นเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี

การจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี หมายถึง การศึกษาวิชาชีพที่เกิดจากข้อตกลงระหว่างสถานศึกษาและสถานประกอบการทั้งด้านการจัดหลักสูตร การเรียนการสอน และการวัดประเมินผล โดยผู้เรียนใช้เวลาส่วนหนึ่งเรียนทฤษฎีในสถานศึกษา และอีกส่วนหนึ่งฝึกปฏิบัติงานจริงในสถานประกอบการ

ความร่วมมือของสถานประกอบการ และสถานศึกษา หมายถึง ความร่วมมือด้านการเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผล และการบริหารหลักสูตร

ครูฝึกของสถานประกอบการ หมายถึง บุคลากรที่สถานประกอบการมอบหมายให้ทำหน้าที่กำกับดูแลนักศึกษาอย่างใกล้ชิดในระหว่างปฏิบัติงาน เปรียบเสมือนอาจารย์ของนักศึกษาในสถานประกอบการ

เขตของอาชีวศึกษา หมายถึง เขตพื้นที่การดูแลการศึกษาของสถาบันการอาชีวศึกษาทั้งหมด 28 แห่ง

นักเรียน นักศึกษา หมายถึง ผู้ที่ผ่านการคัดเลือกจากสถานศึกษาให้ขึ้นทะเบียนเป็นนักเรียน และทำสัญญาการฝึกอาชีพกับสถานประกอบการ

1.7 ประโยชน์ของผลการวิจัย

1.7.1 เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ประกอบในการพิจารณา ปรับปรุง พัฒนาการดำเนินงานหลักสูตรการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

1.7.2 เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ประกอบในการพิจารณา ปรับปรุง พัฒนาการอบรมหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีและการจัดอบรมหลักสูตรอื่นที่เกี่ยวข้องต่อไป

1.7.3 เพื่อนำข้อเสนอแนะของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีไปใช้ประกอบในการพิจารณาปรับปรุงการดำเนินงานการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา